

Halife B. Hayyât'ın Eserlerinde Sahâbî Olarak Gözükten Bazı Kimseler*

Some People Who are Regarded as Sahaba in Halifa B. Hayyat's Works

Adem KARAASLAN

Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Hadis Anabilim Dalı, Sakarya
Research Assistant, Sakarya University, Faculty of Theology, Department of Hadith, Sakarya, Turkey
(ademkaraarslan@sakarya.edu.tr)

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received : 14 Mayıs / May 2018
Kabul Tarihi / Accepted : 9 Haziran / June 2018
Yayın Tarihi / Published : 15 Haziran / June 2018
Yayın Sezonu / Pub Date Season : Haziran / June
Cilt / Volume: 5 • Sayı / Issue: 1 • Sayfa / Pages: 49-62

İntihal / Plagiarism

Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.
This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Yayın Hakkı / Copyright®

Bülent Ecevit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi tarafından yayınlanmıştır. Tüm hakları saklıdır.
Published by Bülent Ecevit University, Faculty of Theology, Zonguldak, Turkey. All rights reserved.

Öz: Rivayet İlimleri'nde sahâbe neslinin tespiti büyük önem arz etmektedir. Zira Kurân-ı Kerim'den sonra dinin ikinci kaynağı olan hadislerin sıhhat şartlarından birisi de senedin muttasıl olmasıdır. Bu da hadisleri bize ulaştırın ilk tabakâ olmaları hasebiyle sahâbilerin tespitini gerekli kılmaktadır. Bu amaçla pek çok sahâbe tabakâtı telif edilmiştir. Sahâbe tespitinin kaynaklarından biri de İslamî İlimlerin birçok alanında ilmî birikimi olan muhaddis, müverrih aynı zamanda ensâb âlimi olan Halife b. Hayyât'ın (ö. 240/854-55) Tabakât ve Târih adlı eserleridir. İlk dönem âlimlerinden olması ve ilgili eserlerinin kendisinden sonraki pek çok esere kaynaklık etmesi Hayyât'ı ve ilgili eserlerini bu makalede ele almamızda etkili olmuştur. Hayyât'ın bu eserlerinde sahâbî olarak zikrettiği bazı kimseler, sahâbe bibliyografyası konusunda en kapsamlı eser kabul edilen İbn Hacer el-Askalânî'nin el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe adlı eserinde bulunmamaktadır. Bu çalışma, Hayyât'ın sahâbî olarak zikrettiği ancak el-İsâbe'de yer almayan bu isimlerin tespiti, diğer sahâbe ve ricâl tabakâtlarında yer alıp almadıklarının araştırılması ve Hayyât'ın bu kişileri hangi gerekçelerle sahâbî kabul ettiğinin ortaya konulmasını hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Halife b. Hayyât, Sahâbe, Tabakât, Târih.

* Bu makale, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde hazırlanan "Halife b. Hayyât'da Sahâbe Bilgisi" adlı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

Abstract: Determination of the saḥâba generation has great importance in narrative sciences. Because one of the authenticity conditions of the hadiths, the second source of Islam after the Holy Qur'an, is contiguous of their documents. Because of their being the first generation that transmit hadiths, determination of the sahâba becomes necessary. For this purpose, there are plenty of bibliographical works about sahâba. Halifa b. Hayyat's (d. 240/854-55) books called *Tabakat* and *Tarikh* are same kind of works. Halifa b. Hayyat is a scholarly authority in many fields of Islamic sciences like history, hadith and genealogy. Some of the people Hayyât regarded as a saḥâba in these works are not exist in the Ibn Hajar's work called *al-Isaba fi Tamyiz al-Sahaba*, which is accepted as the most comprehensive work on the bibliography of saḥâba. This article aims to identify the persons who Hayyât mentions as saḥâba, but are not refarded as saḥâba in the other historical sources. This article also tries to reveal why Hayyat accepts these persons as saḥâba.

Keywords: Hadith, Halifa b. Hayyât, Saḥâba, Tabakat, Rijal.

GİRİŞ

Hız. Peygamber'in (s.a.s.) hadislerini sonraki nesile nakleden ve adâlet sahibi (udûl) kabul edilen saḥâbe neslinin tespiti, Hadis İlimleri açısından son derece önemlidir. Bu sebeble erken dönemlerden itibaren saḥâbenin tespiti konusunda pek çok eser telif edilmiştir. İlk dönem kaynak eserlerinden birisi de Halife b. Hayyât'a aittir. Müverrih ve muhaddis kimliği yanında siyer ve ensâb alimi olan Halife b. Hayyât'ın tam adı Ebû Amr Halife b. Hayyât b. Halife b. Hayyât el-Ufurî el-Basrî'dir.¹ *Tabakât* ve *Târîh* adlı eserleri ile tanınan Halife'nin bu eserlerinde saḥâbî olarak zikrettiği bazı kimseler, saḥâbe bibliyografyası konusunda en kapsamlı eser kabul edilen *İsâbe*'de tespit edilememiştir. Müellifin saḥâbî kabul ettiği bu kimselerden 8'i kadın, 12'si erkek olmak üzere toplam 20 kadardır. Halife'nin müphem olarak zikrettiği isimler bu sayının dışında tutulmuştur.

Halife'nin saḥâbî olarak eserlerinde yer verdiği ve *el-İsâbe*'de bulunmayan bu isimleri 4 başlık altında ele almak mümkündür:

1 Ebû Abdillâh İsmail b. İbrahim el-Cu'fî el-Buhârî, *Kitâbu't-Târîhi'l-kebir* (Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, ts.), 3/193; Ebû Muhammed Abdurrahman b. Ebî Hâtim Muhammed b. İdris b. el-Münzir et-Temîmî el-Hanzalî er-Râzî, *Kitâbu'l-cerh ve't-ta'dîl* (Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 1952), 3/378-379; Ebû Ahmed Abdullah b. Adî el-Curcânî, *el-Kâmil fi du'afâ'i'r-ricâl*, thk. Suheyl Zekkâr (Beyrut: Dâru'l-fikr, 1988), 3/66; Ebû Sa'd Abdülkerim b. Muhammed İbn Mansûr et-Temîmî es-Sem'ânî, *el-Ensâb*, nşr. Abdullah Ömer el-Bârûhî (Beyrut: Dâru'l-cenân, 1988), 2/426-427, 4/202-203. Ayrıca bk. Mustafa Fayda, "Halife b. Hayyât", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 15 (Ankara: TDV Yayınları, 1997), 301-303; Nagihan Yanar, "Halife b. Hayyât ve Hadis İlimindeki Yeri", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14, sy. 1 (Ocak-Haziran 2014): 240.

A. SADECE HALİFE'NİN SAHÂBÎ OLARAK ESERLERİNDE YER VERDİĞİ KİMSELER

1. Busr b. Ubeydillah b. Umeyr

Halife, "Rasûlullah'ın Ashâbından Basra'ya Yerleşen Kimseler" başlığı altında yer verdiği bu kimse hakkında herhangi bir açıklamada bulunmaz. Ancak bu zatın isminin tespitinde eserin muhakkikleri arasında bir ihtilâf söz konusudur. Ekrem Ziya el-Ömerî, ismi Busr olarak kaydetmiştir.² Süheyl Zekkâr ise ismi Yusr şeklinde okumuş ve *el-İsabe'*de "sahâbî olduğunu iddia eden yalancılardan biri" olarak değerlendirilen³ Yusr b. Abdillâh'ın bu kişi olma ihtimaline dikkat çekmiştir.⁴

Araştırma neticesinde Busr b. Ubeydillah adında bir sahâbiye diğer sahâbe tabakâtlarında ulaşılamamıştır. Ancak Şamlı güvenilir bir tabii olan Busr b. Ubeydillah el-Hadramî eş-Şâmî adında bir kimse tespit edilmiştir. Ebû İdrîs el-Havlânî'nin hıfzı en kuvvetli öğrencisi olduğu belirtilen Busr; Vâsile b. el-Eska, Ruveyfî b. Sâbit, Amr b. Abese, Ebû İdrîs el-Havlânî ve başkalarından rivayette bulunmuş, kendisinden de Abdurrahman b. Yezîd b. Câbir, Sevr b. Yezîd, Zeyd b. Vâkıd, Abdullah b. el-Alâ' gibi kimseler ilim almışlardır. İclî (ö. 261/875), en-Nesâî (ö. 303/915) ve İbn Hibbân'ın (ö. 354/965) güvenilir bir kimse olarak kabul ettiği Busr, Hicrî 110 yılına kadar yaşamış ve Hişâm b. Abdilmelik'in hilâfeti zamanında vefat etmiştir.⁵

Ne var ki Halife'nin zikrettiği Busr b. Ubeydillah, Basra'ya yerleşen kimselerden olup dedesinin adı Umeyr'dir. Tâbiinden olduğu belirtilen Busr ise nisbelerinden anlaşılacağı üzere Yemen asıllı olup Şâm'a yerleşmiştir. Onun Basra'ya geldiğine dair bir kayda da rastlanmamıştır. Dolayısıyla bu şahıs, Halife'nin sahâbî olarak zikrettiği Busr'den farklı birisi olmalıdır. Buradan hareketle sahâbî olan Busr'e diğer kaynaklarda yer verilmediği, onu sadece Halife'nin sahâbî olarak zikrettiği belirtilebilir.

2. Sâhile (İmraetun mine'l-Ensâr)

Halife, hanım sahâbiler içinde Sâhile isimli Ensâr'dan bir kadına yer vermiştir.⁶ Sadece Halife'nin zikrettiği ve hakkında başka bir bilgi verilmeyen Sâhile'nin sahâbîliği ve şahsiyeti hakkında diğer kaynaklarda bir mâlumata ulaşılamamıştır.

2 Ebû Amr Halife b. Hayyât Şebâb el-Ufuri, *Kitâbu't-Tabakât*, thk. Ekrem Ziyâ el-Ömerî (Bağdat: y.y., 1966), 188.

3 İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsabe fi temyizi's-sahâbe*, thk. Halil b. Me'mûn Şihâ (Beyrut: Dâru'l-ma'rife, 2010), 3: 2141 (9468).

4 Ebû Amr Halife b. Hayyât, *Kitâbu't-Tabakât*, thk. Süheyl Zekkâr (Beyrut: Dâru'l-fikr, 1993), 320. Sonraki dipnotlarda Süheyl Zekkâr'ın tahkiki kullandığı takdirde bu durum parantez içinde belirtilmiştir.

5 Buhârî, *Târîhu'l-kebir*, 2: 124; Muahammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehabi, *Siyeru a'lemi'n-nubelâ*, thk. Şu'ayb el-Arnâvût (Beyrut: Müessesetu'r-risâle, 1985), 4: 592; Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali b. Muhammed Şihâbüddin el-Askalânî eş-Şâfiî, *Tehzibu't-tehzib*, nşr. İbrahim ez-Zeybek-Âdil Mürşid (b.y. Muessesetu'r-risâle, 1995), 1: 222.

6 Halife, *Tabakât*, 342.

3. el-Cundâr

Halife, Medine'de bulunan sahâbe içinde el-Cundâr ismine yer vermiştir. Tabakât'ın muhakkiklerinden Ömerî, ismi "el-Cundâr/الحنذار" olarak kaydederken⁷ Zekkâr, "el-Haydâr/الحنذار" olarak vermiştir.⁸ Halife, Sekbe (b. el-Hâris el-Eslemî) ile ard arda zikrettiği ve Hz. Peygamber'den hadis rivayet ettiklerini bilmediğini söylediği bu iki ismin Basra ahâlisinden olduklarını belirtmiş, bunlardan Sekbe'yi Basralı sahâbiler içinde tekrar zikretmiş ancak el-Cundâr ya da el-Haydâr'ı zikretmemiştir. Bundan dolayı Zekkâr, ismi tam olarak tespit edemediğini ve sahâbe tabakatını ele alan eserlerde de bu isme rastlayamadığını belirtmiştir. Araştırma sonucunda el-Cundâr veya el-Haydâr isminde bir kimse bulunamamıştır.

4. Hâşim b. Ebî Âmir

Halife, Medine'de bulunan sahâbiler içerisinde Ensâr'dan nesebini tespit edemediği kimseler arasında "Hâşim b. Ebî Âmir/هاشم بن أبي عامر" ismine yer vermiş, onun hakkında başka herhangi bir açıklama yapmamıştır.⁹ Süheyl Zekkâr, bu zatın ismini "Kâsim b. Ebî Âmir/قاسم بن أبي عامر" olarak vermiş ve Abdurrahman b. Ebî Amra'nın amcası ile aynı kişi olma ihtimaline işaret etmiştir.¹⁰ Araştırma neticesinde bu ihtimali doğrulayacak bir bilgiye ulaşılamamıştır. Sahâbe arasında baba ismi Ebû Âmir olan 3 kişi vardır. Bunlar; Âmir b. Ebî Âmir el-Eş'arî¹¹, Hanzala b. Ebî Âmir¹² ve kardeşi Sayfî b. Ebî Âmir.¹³ İsmi konusunda dahi kesin bilgiye sahip olamadığımız Hâşim b. Ebî Âmir ile bu sahâbiler arasında bir bağ kurmak mümkün gözükmemektedir.

5. Ummu Muhammed bint Abdillâh b. Ömer

Halife, hanım sahâbiler içinde nesebini bilmediği kimseler arasında Abdüleşhel oğullarından bir kadının kızı olduğunu belirttiği Ummu Muhammed bint Abdillâh b. Ömer isminde birini zikretmiş ve bir rivayetine yer vermiştir.¹⁴ Annesi müphem bırakılan bu sahâbi hanımın dedesinin ismini Ömerî, "Ömer/عمر", Zekkâr ise, "Amr/عمرو" olarak vermiş, ona isnâd edilen rivayeti de farklı şekillerde kaydetmişlerdir. Söz konusu hadisi Ömerî, "لا يسند النظر الى الجذوم" olarak verirken Zekkâr ise; "لا تشد النظر الى الجذوم" şeklinde vermiştir.¹⁵ İki şekilde yazıldığında da aynı manaya

⁷ Halife, *Tabakât*, 110.

⁸ Halife, *Tabakât* (thk. Süheyl Zekkâr), 185.

⁹ Halife, *Tabakât*, 105.

¹⁰ Halife, *Tabakât* (thk. Süheyl Zekkâr), 177.

¹¹ İzzüddîn İbnü'l-Esir Ebî'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Cezerî, *Usdu'l-gâbe fi ma'rifeti's-sahâbe*, thk. Ali Muhammed Muavviz-Âdil Ahmed Abdulmevcûd (Beirut: Dâru'l-kütübü'l-İlmiyye, ts.), 3: 125; İbn Hacer, *İsâbe*, 2: 977 (4400).

¹² Ebû Ömer Yusuf b. Abdillâh b. Abdilber el-Kurtubî, en-Nemerî, *el-İstî'âb fi ma'rifeti'l-ashâb*, nşr. Âdil Mürişit (Amman: Dâru'l-a'lâm, 2002), 139; İbnü'l-Esir, *Usdu'l-gâbe*, 2: 85; İbn Hacer, *İsâbe*, 1: 409 (1865).

¹³ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman b. Kaymâz ez-Zehabi, *Tecridü esmâi's-sahâbe* (Beirut: Dâru'l-ma'rife, ts.), 1: 269; İbn Hacer, *İsâbe*, 2: 911 (4115).

¹⁴ Halife, *Tabakât*, 343.

¹⁵ Halife, *Tabakât* (thk. Süheyl Zekkâr), 641.

gelen ilgili metin kaynaklarda tespit edilememiştir. Sahâbe arasında "Ummu Muhammed" künyesine sahip üç kişi vardır: Yeme-İçme esnasında besmele çekilmesi ile ilgili rivayetin sahâbî ravisi Ummu Muhammed el-Ensâriyye¹⁶, Hatıb b. el-Hâris'in eşi Ummu Muhammed¹⁷ ve Hamza b. Abdilmuttalib'in eşi Ummu Muhammed.¹⁸ Halife'nin zikrettiği Ummu Muhammed'in bunlardan biri olup olmadığı konusunda net bir şey söylemek güçtür.

B. EL-İSÂBE'DE BULUNMA İHTİMALİ OLANLAR

1. Abdurrahman b. Hamza, Ebû Hamza

Halife, Medîne'de bulunan sahâbe içinde Abdurrahman b. Hamza Ebû Hamza ismini zikretmiş ve bu zatın Basra ahâlisinden olduğunu ve evinin Cuheyne kabilesi içinde olduğunu belirtmiştir. Ashâbdan Basra'ya yerleşen kimseler arasında tekrar yer verdiği bu zatın, rivayetinin olmadığını belirtmiştir.¹⁹

Araştırmamız neticesinde sahâbe tabakâtlarında bu isimde bir sahâbî tespit edilememiştir. Ancak Ebû Hamza künyesine sahip iki sahâbî bulunmaktadır. Birincisi, Hz. Peygamber'e (s.a.s.) uzun süre hizmet etmiş olan Enes b. Mâlik; diğeri ise, Ebû Hamza el-Ensârî'dir.²⁰ İsmi kaydedilmeyen Ebû Hamza el-Ensârî'nin, isim vermesi için doğan çocuğunu Hz. Peygamber'e götürdüğü, Hz. Peygamber'in de ona Hamza ismini verdiği nakledilmiştir.²¹ Bu sayede "Ebû Hamza" olarak künyelenen bu zatın, ismi ve şahsıyla ilgili başka herhangi bir açıklama bulunamamıştır. Abdurrahman b. Hamza'nın, ilk olarak Medine'de bulunan sahâbîler içinde zikredilmesi, künyesinin Ebû Hamza olması ve rivayetinin olmaması, burada zikredilen Ebû Hamza el-Ensârî olabileceği ihtimâlini akla getirmektedir.

2. Ummu Rubâb

Halife, hanım sahâbîler arasında Eşcaî kabilesinden olduğunu belirttiği Ummu Rubâb künyesiyle bir kadına yer vermiştir. Umerî'nin "Ummu Rubâb / أم رباب"²² Zekkâr'ın ise, "Ummu Ruâb / أم رباب" olarak kaydettiği²³ bu sahâbî hanım başka kaynaklarda bulunamamıştır. Ancak sahâbe tabakâtlarında Ummu Ziyâd el-Eşca'iyye / أم زياد الأشجعية şeklinde bir sahâbî zikredilmiş; Haşrec b. Ziyâd'ın babaanesi

16 İbnu'l-Esir, *Usdu'l-gâbe*, 7: 382; Zehebi, *Tecrid*, 2: 334; İbn Hacer, *İsâbe*, 4: 2751 (12241).

17 İbnu'l-Esir, *Usdu'l-gâbe*, 7: 382; Zehebi, *Tecrid*, 2: 334; İbn Hacer, *İsâbe*, 4: 2751 (12241).

18 İbnu'l-Esir, *Usdu'l-gâbe*, 7: 382; Zehebi, *Tecrid*, 2: 335; İbn Hacer, *İsâbe*, 4: 2751 (12241).

19 Halife, *Tabakât*, 122, 188.

20 İbn Hacer, *İsâbe*, 4: 2199 (9782, 9783).

21 Ebû Abdillâh el-Hâkim en-Neysâbüri, *el-Mustedrek ala's-Sahîhayn*, nşr. Yusuf Abdurrahman el-Maraşli (Beyrut: Dâru'l-ma'rife, ts.), 3: 196; Alâuddîn Ali el-Muttakî el-Hindî, *Kenzu'l-ummâl fi suneni'l-akvâl ve'l-ef'âl*, nşr. Bekrî Hayyânî-Saffet es-Sekâ (Beyrut: Muessesetu'r-risâle, 1985), 16: 423.

22 Halife, *Tabakât*, 337.

23 Halife, *Tabakât*, (thk. Suheyl Zekkâr), 629.

olan bu hanımın, Hz. Peygamberle (s.a.s.) Hayber savaşına katıldığı belirtilmiştir.²⁴ Görülen odur ki *Tabakât* nüshasında ismin noktalanması konusunda bir hata yapılmış, Ziyâd ismi Rubâb veya Riâb şeklinde kaydedilmiştir.

3. Kurayra

Halîfe, hanım sahâbîler içinde Kurayra adında birinden bahsetmiş, onun meşhur sahâbî Adiy b. Hâtim et-Tâî'nin (ö. 67/686) halası olduğunu belirtmiş ve hakkında başka bir bilgiye yer yermemiştir.²⁵ Kaynaklarda Kurayra binti'l-Hâris el-Utvâriyye adında bir hanım sahâbî bulunmaktadır.²⁶ Bu sahabî hanım, kızı Akîle bint Atîk'in de aralarında bulunduğu bazı Muhâcir kadınlarla beraber gidip Hz. Peygamber'e biat etmiştir.²⁷ et-Taberânî (ö. 360/971) gibi bir kısım âlim, bu ismi "Kuraybe" olarak kaydetmiş, ancak İbn Hacer el-Askalânî (ö. 852/1449) doğrusunun Kurayra olduğunu belirtmiştir. Ne var ki bu kimsenin Adiy b. Hâtim et-Tâî'nin halası olduğuna dair kaynaklarda bir bilgi tespit edilememiştir. Halîfe'nin zikrettiği Kurayra'nın bu zât olma ihtimali olabileceği gibi farklı bir şahıs olması da mümkündür.

4. Ummu Sevb Fulâne bint Mes'ûd

Halîfe'nin hanım sahabiler arasında zikrettiği bir diğer şahıs, ismini müphem olarak verdiği Ummu Sevb Fulâne bint Mes'ûd' dur. Biat eden ve Ensâr hanımlarından olduğu belirtilen bu hanım sahâbînin künyesi konusunda muhakkiklerin ihtilâfı söz konusudur. Umerî, künyeyi "Ümmü Sevb/أم ثوب",²⁸ Zekkâr ise, "Ummu Harb/أم حرب" şeklinde tespit etmiştir.²⁹ Kaynaklarda bu künyelere sahip bir kimseye ulaşılamamıştır. Bununla birlikte İbn Hacer, biat eden ensâr hanımlarından babasının adı Mes'ûd olan 16 kişi saymıştır. 10'u ismiyle 6'sı künyesi ile zikredilen bu kimseler şunlardır: Vaksâ' bint Mes'ûd, Huzeyle bint Mes'ûd, Umeyra bint Mes'ûd, Amra bint Mes'ûd (bu isimde 6 farklı kişi bulunmaktadır), Suheyime bint Mes'ûd, Ummu Sa'd bint Mes'ûd, Ümmü Sâbit bint Mes'ûd, Ummu Sehl bint Mes'ûd, Ummu'd-Dahhâk bint Mes'ûd, Ummu Seleme bint Mes'ûd, Ummu Cundub bint Mes'ûd.³⁰ Bilgilerin yetersizliğinden dolayı Halîfe'nin zikrettiği şahsın bunlardan hangisi olduğunu tespit edebilmek ise güçtür.

24 Ebû Dâvûd Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî, *Sünenü Ebî Dâvûd*, nşr. Muhammed Abdulaziz el-Hâlîdî (Beirut: Daru'l-kutubi'l-ilmîyye, 2005), "Cihâd", 141; Ebû Nu'aym el-İsbehânî Ahmed b. Abdillâh b. Ahmed b. İshâk b. Mihrân, *Ma'rifetu's-sahâbe*, thk. Âdil b. Yusuf el-Azâzî (Riyad: Dâru'l-vatan, 1998), 1841-1842; İbnu'l-Esir, *Usdu'l-gâbe*, 7: 323; Zehebî, *Tecrid*, 2: 320; İbn Hacer, *İsâbe*, 4: 2696 (12024).

25 Halîfe, *Tabakât*, 343.

26 İbnu'l-Esir, *Usdu'l-gâbe*, 7: 236-237; Zehebî, *Tecrid*, 2: 298; İbn Hacer, *İsâbe*, 4: 2613 (11645).

27 Ebû Nu'aym, *Ma'rifetu's-sahâbe*, 3403; İbnu'l-Esir, *Usdu'l-gâbe*, 7: 195; İbn Hacer, *İsâbe*, 4: 2580 (11480).

28 Halîfe, *Tabakât*, 341.

29 Halîfe, *Tabakât*-(thk. Suheyl Zekkâr), 636.

30 Bk. İbn Hacer, *İsâbe*, 4: 2661 (11875); 2653 (11832); 2587 (11539); 2582 (11500); 2545 (11348); 2673 (11918); 2701 (12047); 2709 (12082); 2716 (12107); 2704 (12061); 2676 (11934).

5. Ummu Habîb ya da Ummu Habîbe

Halife, hanım sahabiler arasında künyesi konusunda şüpheye düştüğü Ummu Habîb veya Ummu Habîbe diye birini zikretmiş, nesebini bilmediğini belirttiği bu sahâbî hanımın bir rivayetinin baş kısmını vermiştir. Bu rivayet "Kimin üç çocuğu ölürse..." şeklinde başlayan hadistir.³¹

Künyesi "Ummu Habîb veya Ummu Habîbe" şeklinde zikredilen dört kişi tespit edilmiştir. Bunlar; el-Abbâs b. Abdulmuttalib'in kızı, Nubâte el-Esediyye'nin kızı, Ummu Atiyye'nin azatlısı ve Hz. Peygamber'in (s.a.s.) eşi Zeynep bint Cahş'ın kız kardeşidir.³² Ancak bunların nesepleri bilinmektedir ve kendilerinden yukarıdaki rivayete benzer bir rivayet nakledilmemiştir.

Söz konusu hadisi ise yedi farklı sahâbî nakletmiştir. Bunlar: Ebû Hureyre³³, Enes³⁴, Câbir³⁵, el-Hâris b. Ukayş³⁶ Abdurrahman b. Beşîr el-Ensârî³⁷, Ebu'n-Nadr es-Sulemi³⁸ ve Habîbe bint Ebî Sufyân'dır.³⁹ Bunlar içerisinde tek hanım sahâbî Habîbe bint Ebî Sufyân'dır. *el-İstî'âb*'da yer alan bilgiye göre; Ebû Sufyân'ın Habîbe adında bir kızının bilinmemekte olup bu kişi Ebû Sufyân'ın torunu (yani kızı Ummu Habîbe'nin Ubeydillah b. Cahş'dan olan kızı Habîbe)dir. İbn Hacer, bu tespiti karşı çıkararak Habîbe'nin babası olarak zikredilen kişinin Ebû Sufyan b. Harb değil, Hz. Âişe'ye hizmet eden Habîbe'nin babası olan Ebû Sufyan olduğunu ve nesebinin bilmediğini belirtir. İbn Hacer'in verdiği bilgiler Halife'nin bilgileri ile uyumaktadır. Ancak İbn Hacer, ismi Habîbe olarak zikrederken Halife, Ummu Habîb ya da Ummu Habîbe olarak zikretmiştir.

6. Nuheyle

Halife, Medine'de bulunan sahâbiler içerisinde nesebini bilmediği kimseler arasında Nuheyle ismini zikretmiş ve onun bir rivayetine yer verilmiştir. Bu rivayet şöyledir: (Nuheyle) Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Allahım o (dili) doğruyu söyleyen (bir dil) kıl!"⁴⁰ Araştırma neticesinde bu isimde bir sahâbî tespit edilememiştir. Ancak söz konusu hadis, Hârise oğullarından Harmele b. Zeyd el-Ensârî⁴¹ adında bir sahâbî hakkında rivayet edilmiştir. İbn Ömer'in naklettiğine

31 Halife, *Tabakât*, 343.

32 Bk. İbn Hacer, *İsâbe*, 4: 2678-2679.

33 Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Buhârî el-Cu'fi, *Sahîhu'l-Buhârî*, nşr. Mahmud Muhammed Mahmud Hasan Nassâr (Beyrut: Daru'l-kutubu'l-ilmîyye, 2013), "Cenâiz", 91; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, thk. Şu'ayb el-Arnâvût-Âdil Mürşid (Beyrut: Muessesetu'r-risâle, 1997), 13: 155.

34 Buhârî, "Cenâiz", 91; Ebû Ya'lâ el-Mevsilî Ahmed b. Ali b. el-Musennâ et-Temimî, *Müsned*, thk. Hüseyin Selim Esed (Dimeşk: Dâru'l-me'mûn, 1989), 7: 27.

35 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 22: 190; Ebû Bekir Ahmed b. el-Hüseyin el-Beyhakî, *el-Câmi' li-şu'abi'l-İmân*, thk. Abdulalî Abdulhamîd Hâmid (Riyâd: Mektebetu'r-ruşd), 12: 210; el-Emir Alâuddîn Ali b. Balabân el-Fârisî, *Sahîhu lbn Hibbân bi-tertîbi lbn Balabân*, thk. Şu'ayb el-Arnâvût (Beyrut: Muessesetu'r-risâle, 1993), 7: 208.

36 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 29: 402; İbn Abdilber, *İstî'âb*, 143; İbn Hacer, *a.g.e.*, 1: 312 (1364).

37 Ebû Nua'ym, *Ma'rifetu's-sahâbe*, 1841-1842; İbn Hacer, *a.g.e.*, 2: 1152 (5088).

38 İbnu'l-Esîr, *Usdu'l-gâbe*, 4: 308; İbn Hacer, *a.g.e.*, 4: 2382 (10659).

39 İbn Abdilber, *İstî'âb*, 886; İbnu'l-Esîr, *Usdu'l-gâbe*, 7: 62; İbn Hacer, *a.g.e.*, 4: 2466 (11022).

40 Halife, *Tabakât*, 123.

41 Ebû Nua'ym, *Ma'rifetu's-sahâbe*, 864; İbnu'l-Esîr, *Usdu'l-gâbe*, 1: 475; İbn Hacer, *İsâbe*, 1: 365 (1666).

göre Harmele b. Zeyd, Hz. Peygamber'in yanına gelip oturur ve dili ile kalbinin aynı şeyi söylemediğini, yani münâfik olduğunu itiraf etmiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber, biraz bekledikten sonra Harmele'nin dilinin ucunu tutarak; "Allahım o (dili) doğruyu söyleyen (bir dil) kıl" buyurmuştur.⁴² İlgili rivayetler birbiriyle uyuşmakla beraber Halife, ismi Nuheyle, İbn Hacer ve diğerleri ise Harmele b. Zeyd olarak tespit etmişlerdir. İki zatın aynı kişi olduğunu söyleyebilmek için daha fazla bilgiye ihtiyaç vardır.

C. EL-İSÂBE DIŞINDAKİ SAHÂBE BİBLİYOGRAFYALARINDA YER ALANLAR

1. Abdurrahman b. Sayfî

Halife, Medîne'de bulunan sahâbiler arasında Abdurrahman b. Sayfî b. Sâ'ide b. Abdileşhel b. Mâlik b. Levzân b. Amr b. Avf b. Mâlik b. Evs adında bir kimseyi zikretmiş ve onunla ilgili herhangi bir açıklama yapmamıştır.⁴³ Bu isimde bir şahıs *İsâbe*'de yer almamıştır. Ancak *el-Câmi'* adlı sahâbe ansiklopedisinin müellifi Ru'aynî, ismi Abdurrahman olan kimseler arasında Abdullah b. Sayfî b. Sâ'ide b. Abdileşhel b. Mâlik b. Levzân b. Amr b. Avf b. Mâlik b. Evs adında birini zikreder ve el-Hakem'in *Musnedu'l-Kabâil* adlı eserinde onu Hz. Peygamber'den rivayette bulunan kimseler arasında zikrettiğini belirtir.⁴⁴ Abdurrahman'ın babası olan Sayfî b. Sâ'ide ise *İsâbe*'de sahâbî olarak zikredilmiş, künyesinin Ebu'l-Harîf olduğu, Hz. Peygamberle (s.a.s.) bazı savaşlara katıldığı, Kudeyd (كديد) denilen yerde öldüğü ve Hz. Peygamber'in onu gömleği ile kefenlediği belirtilmiştir.⁴⁵ İbn Hacer'in zikrettiği bu şahıs için verdiği nesep, Halife'nin verdiği neseple birebir örtüşmektedir.

Neticede Sayfî b. Sâ'ide'yi birçok müellif sahâbî olarak kabul ederken, oğlu Abdurrahman'ı Halife ve ismi Abdullah olarak veren Ru'aynî dışında sahâbî olarak zikreden başka bir kimse tespit edilememiştir.

2. Beşîr b. Süveyd el-Cuhenî

Halife, "Hz. Peygamber'in Hicrî 5 yılındaki Seriyyeleri" başlığı altında Beşîr b. Süveyd el-Cuhenî'yi de zikretmiş ve Hz. Peygamber'in, onu el-Hâris b. Abdimenâf b. Kinâne oğulları üzerine gönderdiğini kaydetmiştir.⁴⁶ *İsâbe*'de böyle bir isim ve bilgi tespit edilememiştir. Ancak Ru'aynî, Bişr b. Suveyd el-Cuhenî olarak yer

42 Bk. Ebu'l-Kâsim Süleyman b. Ahmed et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, thk. Hamdi Abdulmecid es-Silefi (Kahire: Mektebetu İbn Teymiyye, ts.), 4: 5; Ali el-Muttaki, *Kenzu'l-ummâl*, 4: 267-268.

43 Halife, *Tabakât*, 86.

44 Ebü Musa er-Ru'aynî İsa b. Süleyman el-Endülüsî el-Mâlikî, *el-Câmi' li-mâ fi'l-musannefâtî'l-cevâmî' min esmâ'is-sahâbeti'l-a'lâm uli'l-fazli ve'l-ahlâm*, thk. Mustafa Bâcû (Kahire: el-Mektebetu'l-İslâmiyye, 2009), 3: 234

45 İbn Hacer, *İsâbe*, 2: 911 (4112). Sayfî b. Sa'ide diğer sahâbe tabakalarında da bulunmaktadır. Bk. İbnu'l-Esir, *Usdu'l-gâbe*, 3: 42; Ru'aynî, *el-Câmi'*, 3: 482; Zehebî, *Tecrid*, 1: 269. İbnu'l-Esir, onun künyesini Ebu'l-Hâris olarak zikretmiş; Zehebî ise, ismi Sayfî b. el-Hâris b. Sâ'ide el-Ensârî olarak vermiştir.

46 Halife b. Hayyât, *Târîhu Halife b. Hayyât*, thk. Ekrem Ziyâ el-Umerî (Riyad: Dâru't-taybe, 1985), 78.

verdiği bu şahıs hakkında Halife'nin zikrettiği bilgilere onu kaynak göstererek yer vermiş, ayrıca İbn Fethûn'un (ö. 520/1126) *el-İstidrâk* adlı eserine atıf yapmıştır.⁴⁷

3. el-A'cem b. Sufyân el-Belevî

Halife, "Hz. Peygamber'in Zekât Memurlarının İsimleri" başlığı altında el-A'cem b. Sufyân el-Belevî'yi zikretmiş ve Hz. Peygamber'in onu Cuheyne'den Uzra, Selâmân ve Belî (عذرة و سلامان و بلي من جهينة) kabilelerinin zekâtlarını toplamak üzere görevlendirdiğini belirtmiştir.⁴⁸ *İsâbe*'de böyle bir isim ve bilgi tespit edilememiştir. Sadece Ru'aynî, bu zatın ismini A'cer b. Sa'd el-Belevî olarak zikretmiş, Halife' ile aynı bilgilere yer vererek onun ilgili eserini kaynak göstermiştir.⁴⁹

4. Sâlim b. Mu'attib⁵⁰

Halife, "Hz. Peygamber'in Âmillerinin İsimleri" başlığı altında Sâlim b. Mu'attib'i zikretmiş ve Hz. Peygamber'in onu Sakîf kabilesinin el-Ahlâf koluna yönetici tayin ettiğini belirtmiştir. *İsâbe*'de böyle bir isim ve bilgi tespit edilememiştir. Ru'aynî, Halife'nin ilgili eserini kaynak göstererek ismi Sâlim b. Osman b. Mu'attib es-Sekafî olarak kaydetmiş ve aynı bilgilere yer vermiştir. Ayrıca, İbn Fethûn'un *el-İstidrâk* adlı eserine de atıfta bulunmuştur.⁵¹

D. RİCAL KAYNAKLARINDA TABİÛN ARASINDA ZİKREDİLENLER

1. Harmele b. Uleybe

Halife, hem Medîne'de bulunan hem de Basra'ya yerleşen sahâbîler içerisinde Harmele b. Uleybe'yi zikretmektedir.⁵² Zekkâr, bu ismin asıl nüshada Uleybe b. Harmele olarak geçtiğini ancak bunun yanlış olduğunu, doğrusunun ise İbn Sa'd'ın (ö. 230/845) *Tabakât*'ında geçtiği gibi Harmele b. Uleybe olması gerektiğini belirtir.⁵³ Umerî ise, İbn Sa'd'ın aynı eserini kaynak göstererek doğrusunun Uleybe b. Harmele olması gerektiğini belirtir. Doğrusu Uleybe b. Harmele olmalıdır. Zira Halife, Uleybe'nin babası olan Harmele b. Abdillâh'ı bir yukarıda zikretmiştir. Burada da oğlu Uleybe'yi zikrederek onun sahâbî olduğunu belirtmektedir. Ancak onu, Basralı sahâbîler başlığı altında zikretmesinden başka hakkında herhangi bir açıklamada bulunmamıştır.

Sahâbe tabakâtlarında Harmele b. Abdillâh'ın Basralı bir sahâbî olduğu, Uleybe adında bir oğlu olduğu ve kendisinden rivayette bulunduğu belirtilmektedir.⁵⁴

47 Ru'aynî, *el-Câmi*, 1: 327.

48 Halife, *Târih*, 98.

49 Ru'aynî, *el-Câmi*, 1: 296.

50 Halife, *Târih*, 97.

51 Ru'aynî, *el-Câmi*, 2: 428.

52 Halife, *Tabakât*, s. 42, 179.

53 Halife, *Tabakât* (thk. Suheyl Zekkâr), 86, 304.

54 Uleybe'den de kızları Safiyye ve Duhaybe "صفية/دحية" rivayet nakletmiştir. Bk. Ebû Nu'aym, *Ma'rifetu's-sahâbe*, 862; İbnü'l-Esir, *Usdu'l-gâbe*, 1: 475; İbn Hacer, *İsâbe*, 1: 365 (1668); Ayrıca Bk. Buhârî, *et-Târihu'l-kebir*, 7: 87; İbn Ebî Hâtim er-Râzi, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 7: 40; İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*, 1: 371.

Ancak kaynaklarda Uleybe'nin sahâbiliği konusunda herhangi bir bilgi mevcut değildir. Babasından rivayette bulunmasından, kaynakların onu tâbîundan saydığı anlaşılmaktadır.

2. Meyl bint Misrah

Halîfe, "Hz. Peygamber'den Hadis Ezberleyen Hanımların İsimleri" başlığı altında Meyl bint Misrah'ı zikretmiş, ismi dışında herhangi bir bilgiye yer vermemiştir. İsim, Ömerî'nin tahkikinde "Kayle b. Misrah el-Eş'arî / قبلة بن مسرح الأشعري" şeklinde müzekker olarak zikredilmesine⁵⁵ karşın Zekkâr, bunu "Meyl bint Misrah el-Eş'arî / ميل بنت مسرح الأشعري" olarak tespit etmiştir.⁵⁶

Tarih ve tabakât kaynaklarında bu isimde bir hanım sahâbî tespit edilememiştir. Ancak et-Taberânî, (Mişrah el-Eş'arî adında bir sahâbînin bir hadisini tahrir etmiştir. Üstelik bu hadisi, kızı "Meyl bint Mişrah el-Eş'ariyye (ميل بنت مشرح الأشعرية), babasından nakletmiştir.⁵⁷ Sahâbe tabakatlarında kendisine yer verilen Mişrah'ın künyesinin Ebû Meyl olduğu kaydedilmiş, ancak kızının sahâbiliği konusunda herhangi bir bilgi verilmemiştir.⁵⁸ Dârekutnî ve başka âlimlerin, bu sahâbînin ismini Misrah şeklinde okuduğu da zikredilmiştir. Bu durumda Halîfe'nin yer verdiği Meyl bint Mişrah, bu zatın kızı olmalıdır. Onun, sahâbiliği hakkında Halîfe'nin hanım sahâbîlerden olduğunu belirtmesi dışında, herhangi bir kayıt bulunamaması ve babasından rivayetinin olmasından hareketle tabîinden olduğu ifade edilebilir.

3. Selâm el-Huşenî

Halîfe, Medîne'de bulunan sahâbîler içerisinde sadece ismi ve nisbesini zikrederek Selam el-Huşenî'ye yer vermiş, onun hakkında başka bir açıklamada bulunmamıştır.⁵⁹

Araştırmamız sonucunda kaynaklarda bu isimde bir sahâbî tespit edilememiştir. Ancak Selâm b. Ebî Selâm el-Habeşî isimli bir tâbîi bulunmaktadır. Babasının ismi Memtûr olduğu, Zeyd ve Muâviye isimlerinde oğulları bulunduğu zikredilen Selâm⁶⁰, Ebû Dâvûd'un (ö. 275/889) tahrir ettiği bir hadisin senedinde yer almıştır. Ancak Ebû Dâvûd, Muâviye b. Ebî Selâm > babası > dedesi şeklinde yer verdiği bu rivayetin akabinde "babası" lafzının hatalı olup, onun yerine "kardeşi" lafzının gelmesi gerektiğini belirtmiştir.⁶¹ Ebû Hâtim er-Râzî de (ö. 277/891) Muâviye'nin babası Selâm'dan bir rivayetini bilmediğini, hatta Selâm'dan hiçbir

55 Halîfe, *Tabakât*, 343.

56 Halîfe, *Tabakât* (thk. Suheyl Zekkâr), 640.

57 Hadis rivayeti için Bk. Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, 20: 322.

58 Buhârî, *et-Târihu'l-kebir*, 8: 45; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 8: 427; İbn Abdilber, *el-İstî'âb*, 711; İbnu'l-Esir, *Usdu'l-gâbe*, 5: 173; Zehebi, *Tecrid*, 2: 78; İbn Hacer, *İsâbe*, 3: 1840 (8002).

59 Halîfe, *Tabakât*, 119.

60 Buhârî, *et-Târihu'l-kebir*, 4: 133.

61 Ebû Dâvûd, "Cihâd", 38.

rivayet bilmediğini belirtmiştir.⁶² Dolayısıyla Selâm isimli bir tâbiiden söz etmek mümkün olsa da ondan herhangi bir rivayet gelmediği anlaşılmaktadır. Hatta onun babası olan Ebû Selâm Memtûr da bir tâbiidir.⁶³

Huşenî (حشني) ve Habeşî (حبيشي) kelimelerinin yazımda benzer olmalarından hareketle Halife'nin zikrettiği Selâm el-Huşenî'nin, bu zat olması ihtimal dâhilindedir. Nitekim İbn Hacer el-Askânî, bir rivayet zincirinde Ebû Selâm'ın nisbesini el-Huşenî olarak zikretmiştir.⁶⁴ Ancak bu konuda net bir şey söylemek mümkün gözükmemektedir.

4. Ukbe b. Müslim el-Cuhenî

Halife, hem Medine'de bulunan sahâbiler hem de Mısırlı sahâbiler içerisinde Ukbe b. Müslim'i zikretmiş, onun Mısır ahâlisinden olduğunu söylemiş ve muska takmanın yasaklanması hakkındaki rivayetine yer vermiştir.⁶⁵ Ukbe b. Müslim adında bir sahâbi tespit edilememiştir. Ancak kaynakların onu tâbiin arasında zikrettiği görülmektedir. Buna göre künyesi Ebû Muhammed olan ve et-Tüccibî el-Misrî el-Kâdî nisbeleriyle bilinen Ukbe b. Müslim; İbn Ömer, Ukbe b. Âmir, Abdullah b. Amr, Abdullah b. el-Hâris, ve ashâbdan olduğu belirtilen Kesîr'den hadis sema etmiş, kendisinden de Ca'fer b. Rebî'a, Hayve b. Şürayh ve Harmele b. Imrân gibi kimseler ilim almış Mısırlı güvenilir bir tâbi'dir. Hicrî 120 yılına yakın bir tarihte vefat etmiştir.⁶⁶ Halife'nin ona nispet ettiği hadisin sahâbi râvisinin ise aslında Ukbe b. Âmir olduğu diğer kaynaklardan anlaşılmaktadır.⁶⁷

5. Rumeysa binti'l-Hâris

Hanım sahâbiler arasında bu isimde 2 kişiye yer veren Halife, bunlardan birini Ensâr'dan olan hanım sahâbiler arasında zikretmiş ve onun Âsım b. Ömer b. Katâde'nin nenesi olduğunu, Hz. Peygamber'i işittiğini ve ondan hadis rivayet ettiğini belirtmiştir.⁶⁸ Diğer sahâbe tabakâtlarında da bu isim yer almaktadır.⁶⁹ Halife'nin birkaç sahife önce zikrettiği ve Firâs b. Mâlik b. Kinâne oğullarından olduğunu belirttiği Rumeysa binti'l-Hâris'in ise farklı bir kimse olduğu anlaşılmaktadır.⁷⁰ Ancak bu isimde ikinci bir sahâbi tespit edilememiştir.

62 İbn Ebi Hâtim er-Râzî, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 4: 261.

63 Hakkında bilgi için Bk. Buhârî, *et-Târihu'l-kebir*, 8: 57-58; İbn Ebi Hâtim er-Râzî, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 8: 431; İbn Asâkir Ebu'l-Kâsım Ali b. Hasan b. Hibetillah b. Abdillâh eş-Şâfîi, *Târihu medîneti Dimeşk*, thk. Ömer b. Ğarâme (Beyrut: Dâru'l-fîkr, 1995), 60: 263-272; Zehebî, *Siyeru a'lemi'n-nubelâ*, 4: 355-357.

64 İbn Hacer el-Askânî, *İsâbe*, 4: 2248 (10014).

65 Halife, *Tabakât*, 121, 292.

66 Buhârî, *et-Târihu'l-kebir*, 6: 437; İbn Ebi Hâtim er-Râzî, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 6: 316; İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzibu't-tehzib*, 3: 127.

67 Bk. İbn Balabân, *Sahihu İbn Hibbân bi-Tertibi İbn Balabân*, 8: 450; Ebû Bekir Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, thk. Muhammed Abdulkadir Atâ (Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 2002), 9: 588-589; Hâkim, *Müstedrek*, 4: 216, 219.

68 Halife, *Tabakât*, 341.

69 İbn Hacer, *İsâbe*, 4: 2511 (11188) Burada Rumeysa el-Ensâriyye olarak geçmektedir.

70 Halife, *Tabakât*, 336.

Sadece Hz. Âişe'nin süt kardeşi olan ve tabii olduğu belirtilen Avf b. el-Hâris'in, kendisi gibi tabiiinden olan kız kardeşi Rumeysa binti'l-Hâris adında bir kimse bulunmaktadır. Kaynakların zikrettiğine göre Abdullah b. Muhammed b. Abdurrahman b. Ebî Bekir es-Siddik'in annesi olan bu Rumeysâ isimli hanım, Ümmü Seleme'den rivayette bulunmuş, kendisinden de kardeşi Avf b. el-Hâris rivayette bulunmuştur.⁷¹ Halife'nin yer verdiği ikinci ismin tâbiinden olan bu hanım olması muhtemeldir.

SONUÇ

Sahâbe tespiti konusunda önemli bir bilgi kaynağı olan Halife b. Hayyât'ın ilgili eserleri, diğer sahâbe bibliyografyaları ile karşılaştırmalı olarak incelendiğinde, Halife'nin zikrettiği bazı isimlerin diğer eserlerde, özellikle de bu alanın en kapsamlı eseri olan *İsâbe*'de bulunmadığı gözlemlenmiştir. Bu isimlerin tespiti ve sonraki eserlerde bulunmamasının sebeplerinin ele alındığı bu araştırma neticesinde, Halife'nin sahâbî saydığı altı ismin başka hiçbir kaynakta yer almadığı, 4 tanesinin *el-İsâbe*'de olmamakla birlikte Ru'aynî'nin *el-Câmi*'inde zikredildiği, 4'ünün tâbiünden sayıldığı görülmüştür. Altı sahâbî hakkında ise, Halife'nin verdiği bilgilerden hareketle, onların diğer eserlerde farklı isimlerle anılmış olma ihtimali gündeme getirilmiştir.

Halife'nin bazı isimler hakkında hiçbir bilgiye yer vermemesi, bir kısmını ise oldukça kısa tanıtmaları yanında, *Tabakât*'ı tahkik eden muhakkiklerin isimleri okuma konusundaki farklı tespitleri, bu 20 kişinin diğer kaynaklarda yer bulamayışının sebepleri arasında sayılabilir. Zira bugün bilinen ilk tasniflerden alanın en kapsamlı eseri olan İbn Hacer el-Askalânî'nin *el-İsâbe*'sine varıncaya kadar, hemen hemen çoğu sahâbe tabakâtının Halife'nin eserlerini kaynak olarak kullandıkları görülmektedir. Buna rağmen sonraki müelliflerin, Halife'nin zikrettiği bu isimlere yer vermemesi, bu kimseler hakkında yeterli bilgi bulunmamasından, belki de bunları sahâbe arasında zikretme hususunda Halife'nin tek kalması, bu sebeple de hataya düşmesinden kaynaklanmış olabilir. Onun sahâbî olarak zikrettiği bazı isimlerin tâbiünden olma ihtimâli bunun tezâhürlerindedir. Halife'nin eserinin farklı yazma nüshalarının bulunup karşılaştırmalı olarak incelenmesi neticesinde bazı kapalılıkları gidereceği muhakkaktır.

71 Muhammed b. Sa'd b. Menî' ez-Zührî, *Kitâbu't-tabakâti'l-kebir*, thk. Ali Muhammed Ömer (Kahire: Mektebetu'l-hâncî, 2001), 7: 193-194; Muhammed b. Hibbân b. Ahmed Ebî Hâtim et-Temîmî el-Bustî, *Kitâbu's-sikât*, nşr. Muhammed Abdulmü'îd Hân (Haydarâbâd: Dâiretu'l-ma'ârifî'l-Osmâniyye, 1973), 4: 244; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzi'b*, 4: 673.

KAYNAKÇA

- Ahmed b. Hanbel. *Müsned*. thk. Şu'ayb el-Arnâvût-Âdil Mürşid. 50 cilt. Beyrut: Muessesetu'r-risâle, 1997.
- Ali el-Muttakî, Alâuddîn el-Hindî. *Kenzu'l-ummâl fi süneni'l-akvâl ve'l-ef'âl*. nşr. Bekrî Hayyânî-Saffet es-Sekâ. 18 cilt. Beyrut: Muessesetu'r-risâle, 1985.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî. *Sünenü Ebî Dâvûd*. nşr. Muhammed Abdulaziz el-Hâlidî. Beyrut: Daru'l-kutubi'l-ilmiyye, 2005.
- Ebû Nu'aym, el-Isbehânî Ahmed b. Abdillâh b. Ahmed b. İshâk b. Mihrân. *Ma'rifetu's-sahâbe*. thk. Âdil b. Yusuf el-Azâzî. Riyad: Dâru'l-vatan, 1998.
- Ebû Yâ'lâ el-Mevsilî, Ahmed b. Ali b. el-Müsennâ et-Temîmî. *Müsned*. thk. Hüseyin Selim Esed. 14 cilt. Dimeşk: Dâru'l-me'mûn, 1989.
- el-Askalânî, Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali b. Muhammed Şihâbüddîn eş-Şâfî. *Tehzibu't-tehzib*. nşr. İbrahim ez-Zeybek – Âdil Mürşid. 4 cilt. b.y. Muessesetu'r-risâle, 1995.
- _____. *el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe*. thk. Halil b. Me'mûn Şihâ. 4 cilt. Beyrut: Dâru'l-ma'rife, 2010.
- el-Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed b. el-Hüseyin b. Ali. *es-Sünenü'l-kübrâ*. thk. Muhammed Abdulkadir Atâ. 11 cilt. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, 2002.
- _____. *el-Câmi' li-şu'abi'l-İmân*. thk. Abdulâlî Abdulhamîd Hâmid. 14 cilt. Riyâd: Mektebetu'r-ruşd, ts.
- el-Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Cu'fî. *Sahîhu'l-Buhârî*. nşr. Mahmud Muhammed Mahmud Hasan Nassâr. Beyrut: Dâru'l-kutubü'l-ilmiyye, 2013.
- _____. *Kitâbu't-Târîhi'l-kebîr*. 12 cilt. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, ts.
- el-Hâkim, Ebû Abdillâh en-Neysâbüri. *el-Müstedrek ala's-Sahîhayn*. nşr. Yusuf Abdurrahman el-Maraşlî. 4 cilt. Beyrut: Dâru'l-ma'rife, ts.
- er-Ru'aynî, Ebû Musa İsa b. Süleyman el-Endülüsî el-Mâlikî. *el-Câmi' li-mâ fi'l-musanefâti'l-cevâmi' min esmâi's-sahâbeti'l-a'lâm uli'l-fazli ve'l-ahlâm*. thk. Mustafa Bâcû. 6 cilt. Kahire: el-Mektebetü'l-İslâmiyye, 2009.
- et-Taberânî, Ebu'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed. *el-Mu'cemu'l-kebîr*. thk. Hamdî Abdulmecid es-Silefî. 25 cilt. Kahire: Mektebetu İbn Teymiyye, ts.
- es-Sem'ânî, Ebû Sa'd Abdulkarîm b. Muhammed İbn Mansûr et-Temîmî. *el-Ensâb*. nşr. Abdullah Ömer el-Bârûhî. 5 cilt. Beyrut: Dâru'l-cenân, 1988.
- ez-Zehabî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman b. Kaymâz. *Tecridü esmâi's-sahâbe*. 2 cilt. Beyrut: Dâru'l-ma'rife, ts.
- _____. *Siyeru a'lemi'n-nübelâ*. thk. Şu'ayb el-Arnâvût. 25 cilt. Beyrut: Muessesetu'r-risâle, 1985.
- Fayda, Mustafa. "Halife b. Hayyât". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 15: 301-303. Ankara: TDV Yayınları, 1997.
- Halife b. Hayyât, Ebû Amr Şebâb el-Ufurî. *Kitâbu't-Tabakât*. thk. Ekrem Ziyâ el-Umerî. Bağdat: y.y., 1966.

- _____. *Kitâbu't-Tabakât*. thk. Süheyl Zekkâr Beyrut: Daru'l-fikr, 1993.
- _____. *Târîhu Halîfe b. Hayyât*. thk. Ekrem Ziyâ el-Umerî. Riyad: Dâru't-taybe, 1985.
- İbn Abdilber, Ebû Ömer Yusuf b. Abdillâh el-Kurtubî, en-Nemerî. *el-İst'âb fi ma'rifeti'l-ashâb*. nşr. Âdil Mürşit . Amman: Dâru'l-a'lâm, 2002.
- İbn Adî, Ebû Ahmed Abdullâh el-Curcânî. *el-Kâmil fi du'afâi'r-ricâl*. thk. Suheyl Zekkâr. 8 cilt. Beyrut: Dâru'l-fikr, 1988.
- İbn Asâkir, Ebu'l-Kâsim Ali b. Hasan b. Hibetillâh b. Abdillâh eş-Şâfiî. *Târîhu medîneti Dîmeşk*. thk. Ömer b. Garâme. 80 cilt. Beyrut: Dâru'l-fikr, 1995.
- İbn Balabân, el-Emîr Alâüddîn Ali el-Fârisî. *Sahîhu İbn Hibbân bi-tertibî İbn Balabân*. thk. Şu'ayb el-Arnâvût. 18 cilt. Beyrut: Muessesetu'r-risâle, 1993.
- İbn Ebî Hâtim, Ebû Muhammed Abdurrahman b. Muhammed b. İdrîs b. el-Münzir et-Temîmî el-Hanzalî er-Râzî. *Kitâbü'l-cerh ve't-ta'dîl*. 9 cilt. Beyrut: Dâru'l-kutubî'l-ilmiyye, 1952.
- İbn Hibbân, Muhammed b. Ahmed Ebî Hâtim et-Temîmî el-Bustî. *Kitâbu's-sikât*. nşr. Muhammed Abdulmü'îd Hân. 10 cilt. Haydarâbâd: Dâiretu'l-ma'ârifî'l-Osmâniyye, 1973.
- İbn Sa'd, Muhammed b. Menî' ez-Zührî. *Kitâbu't-tabakâti'l-kebîr*. thk. Ali Muhammed Ömer. 11 cilt. Kahire: Mektebetu'l-hâncî, 2001.
- İbnü'l-Esîr, İzzüddîn Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Cezerî. *Usdu'l-gâbe fi ma'rifeti's-sahâbe*. thk. Ali Muhammed Muavviz – Âdil Ahmed Abdulmevcûd. 8 cilt. Beyrut: Dâru'l-kutubî'l-ilmiyye, ts.
- Yanar, Nagihan. "Halîfe b. Hayyât ve Hadis İlmindeki Yeri". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14, sy. 1 (Ocak-Haziran 2014): 239-258.